

**dr Dorota Semków**

*Kolegium Nauk Społecznych, Instytut Nauk Prawnych, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów*  
ORCID: 0000-0003-3377-462X

## **PRZESTĘPSTWO FAŁSZERSTWA DOKUMENTÓW W KONTEKŚCIE NIELEGALNEGO PRZEKRACZANIA GRANIC. ASPEKTY TEORETYCZNO-EMPIRYCZNE**

### **Streszczenie**

Przedmiot podjętych w niniejszym artykule rozważań stanowi przestępstwo fałszerstwa dokumentów stypizowane w art. 270 obowiązującej ustawy karnej w kontekście czynu polegającego na nielegalnym przekroczeniu granicy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, tzw. zwykle nielegalne przekroczenie granicy stanowi wykroczenie określone w art. 49a Kodeksu wykroczeń, natomiast art. 264 § 2 k.k. znajduje zastosowanie w przypadku, gdy do przekroczenia granicy wbrew przepisom dochodzi we współdziałaniu z innymi osobami lub z użyciem przemocy, groźby, podstępu, tj. między innymi w sytuacji, kiedy do przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa wykorzystywane są sfałszowane dokumenty. Mogą one być także narzędziem umożliwiającym dokonanie czynu określonego w § 3 wspomnianego art. 264 k.k., który poddaje penalizacji działanie polegające na organizowaniu innym osobom przekraczania granicy wbrew przepisom prawa. Głównym celem opracowania jest zwrócenie uwagi na przestępstwo fałszerstwo dokumentów jako proceder umożliwiający dokonanie innych prawnie zabronionych czynów. W tym świetle postawiono tezę, zgodnie z którą sfałszowane dokumenty w wielu przypadkach są narzędziem służącym cudzoziemcom do nielegalnego przekraczania granic RP, a tym samym strefy Schengen/Unii Europejskiej. Teza znalazła potwierdzenie w badaniach przeprowadzonych na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Straży Granicznej z lat 2016–2022. Ich analiza została przedstawiona w artykule.

**Słowa kluczowe:** fałszerstwo dokumentów, nielegalne przekroczenie granicy, Straż Graniczna, granica, paszport, wiza, dowód osobisty

### **Wprowadzenie**

Fałszerstwa dokumentów stanowią jeden z podstawowych czynów przestępnych w grupie tych, które godzą w dokumenty<sup>1</sup>. Skatalogowane zostały w rozdziale XXXIV

---

<sup>1</sup> J. Piórkowska-Flieger, *Falsz dokumentu w polskim prawie karnym*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004, <https://sip.lex.pl> (dostęp 19.07.2022).

Kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów” i mogą przybrać jedną z dwóch form. Pierwszą stanowi fałsz materialny, który określony został w art. 270 k.k. Drugim rodzajem jest fałsz intelektualny, określony w art. 271 ustawy karnej. W przepisach zarówno obowiązującego Kodeksu karnego, doktrynie prawa karnego, judykaturze, jak i w opiniach komentatorów oraz ekspertów badań kryminalistycznych wskazuje się na dwie formy materialnego fałszerstwa dokumentu. Art. 270 § 1 k.k. precyzyjnie podkreśla, że może być ono popełnione albo przez podrobienie, albo przez przerobienie dokumentu<sup>2</sup>. Przestępstwa związane z różnymi formami fałszerstw dokumentów oraz ich wykorzystaniem w celach przestępczych są od wielu lat nader często występującym zjawiskiem<sup>3</sup>. Działania przestępne wymierzone są w tym zakresie także w wiarygodność dokumentów podróży. Zaznaczyć należy, że dokumentem podróży jest zazwyczaj paszport, ale może być nim również krajowy dowód tożsamości oraz zezwolenie na pobyt wydawane obywatelom państw trzecich (w przypadku posługiwania się nim na obszarze bez kontroli na granicach wewnętrznych). Obywatel UE może wjeżdżać na terytorium Unii Europejskiej/strefy Schengen oraz niektórych państw trzecich, a także opuszczać to terytorium, posługując się dokumentem tożsamości wydanym przez państwo członkowskie<sup>4</sup>.

<sup>2</sup> Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 ze zm.; zob. szerzej: G. Kopczyński, *Kryminalistyczne aspekty przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów w kodeksie karnym z 1997 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2000, nr 4, s. 245–263; H. Kołecki, *Techniczno-kryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych nieniszczącymi wielospektralnymi technikami optycznymi za pomocą wideospektroskopu VSC-1*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2002, s. 29; T. Tomaszewski, *Nowa metoda badania podpisów*, w: Z. Kegel (red.), *Kryminalistyczna ekspertyza pismoznawcza a grafologia. Materiały z X Wrocławskiego Sympozjum Badań Pisma, Wrocław 19–21 czerwca 2002*, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Katedra Kryminalistyki, Wrocław 2003; T. Tomaszewski, *Możliwości badań identyfikacyjnych wykonawców paraf*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2001, t. IV, s. 287–302; M. Goc, *Badania autentyczności dokumentów jako przedmiot działalności szkoleniowej Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2008, t. XII; W. Wróbel, T. Sroka, *Komentarz do art. 212–277d*, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017; G.J. Materewicz, M. Mozgawa, P. Kozłowska-Kalisz, M. Budyn-Kulik, M. Kulik, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Wolters Kluwer, Warszawa 2015; I. Jankowska-Prochot, *Karnoprawne aspekty przestępstwa fałszerstwa intelektualnego*, „Journal of Modern Science” 2016, t. 28, nr 1, s. 237; D. Semków, *Fałsz materialny dokumentu. Aspekty prawne i kryminalistyczne*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2019, nr 46, s. 40–54; M. Goc, D. Semków, *Public documents act and its role in preventing document forgery*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, nr 4, s. 85–99, <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2020.29.4.85-99> (dostęp 14.10.2022).

<sup>3</sup> Zob. szerzej: M. Goc, *Przestępczość przeciwko dokumentom wciąż groźna*, „Człowiek i Dokumenty” 2016, nr 43, s. 29–36.

<sup>4</sup> Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, *Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów*

Z prawnego, kryminalistycznego i kryminologicznego punktu widzenia fałszerstwo dokumentów podróży związane jest z szeregiem innych rodzajów przestępstw, w tym tych korespondujących z nielegalnymi formami przekraczania granicy. Jak podkreśla Hubert Kolečki, fałszerstwa dokumentów są fałszerstwami o charakterze satelickim i nierzadko służą jako narzędzie umożliwiające popełnianie innych przestępnych czynów<sup>5</sup>, do których niewątpliwie należy zaliczyć proceder nielegalnego przekraczania granicy państwa. Jedynie w pierwszym półroczu 2022 r. funkcjonariusze Straży Granicznej zatrzymali 2616 cudzoziemców, którzy przekroczyli lub usiłowali przekroczyć granicę Rzeczypospolitej Polskiej wbrew przepisom prawa, z czego w 914 przypadkach ujawniono posługiwanie się fałszywymi dokumentami<sup>6</sup>.

### **Problematyka nielegalnego przekroczenia granicy w rozporządzeniach i dekreтах Prezydenta RP w latach 1926–1956**

Penalizacja czynu polegającego na świadomym przekroczeniu granicy bez dokumentów, w miejscu do tego nieprzeznaczonym lub mimo zamknięcia ruchu granicznego została wprowadzona do polskiego ustawodawstwa w 1926 r.<sup>7</sup> w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach<sup>8</sup>. Czyn ten został poddany penalizacji na mocy pkt 3 art. 16. W punkcie 4 wspomnianego artykułu przewidziano natomiast sankcję karną, jeśli cudzoziemiec legitymował się autentycznym, lecz należącym do innej osoby dokumentem, oraz w stosunku do osób, które swój lub należący do trzeciej osoby autentyczny dokument oddały innej osobie, ta zaś dany dokument przekazała cudzoziemcowi, a dokument posłużył mu do wylegitymowania się. W perspektywie niniejszego opracowania istotny jest pkt 1 analizowanego artykułu, zgodnie z którym karze podlegał także czyn podrobienia lub przerobienia dokumentów, pieczęci, pieczętek urzędowych oraz świadomego użycia lub też dostarczenia takich dokumentów. Odpowiedzialność karna przewidziana była także za zachowanie polegające na składaniu przed władzą fałszywych zeznań lub dowodów. Sankcjon prawnym podlegał również ten, kto przemilczał informacje

---

*podróży*, Bruksela, dnia 21.3.2017 r. COM(2016) 790 final/2, s. 2, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/PL/COM-2016-790-F2-PL-MAIN-PART-1.PDF> (dostęp 20.10.2021).

<sup>5</sup> H. Kolečki, op. cit., s. 33; zob. także: N. Nastula, *Falszerstwo dokumentów ze szczególnym uwzględnieniem przestępczości internetowej jako wyzwanie dla organów państwa*, „Polonia Journal” 2018, nr 8, s. 73.

<sup>6</sup> „Informacja Statystyczna za I półrocze 2022 roku”, s. 11, 19, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 08.08.2022).

<sup>7</sup> W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, *Przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy w ujęciu historycznym*, „Archiwum Kryminologii” 2015, t. XXXVII, s. 194, DOI: 10.7420/AK2015F. Autorzy wskazują, że niekiedy w literaturze błędnie podaje się, iż przestępstwo to zostało wprowadzone dopiero w kodeksie karnym z 1969 r. Dopiero wówczas weszło ono w skład przepisów kodeksowych, ale penalizacja tego czynu po raz pierwszy nastąpiła już w 1926 r. – por. M. Jachimowicz, *Nowe zasady odpowiedzialności za nielegalne przekroczenie granicy RP*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 5, s. 50.

<sup>8</sup> Dz. U. z 1926 r., nr 83, poz. 465.

o istotnych okolicznościach dotyczących warunków, od których uzależnione było m.in. uzyskanie dowodu osobistego czy zezwolenia, oraz ten, kto świadomie korzystał z tego typu dokumentów uzyskanych w powyższy niewłaściwy sposób. Przepisy, o których mowa, zostały następnie umieszczone w niemalże niezmienionym brzmieniu w art. 22 pkt 1–5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa<sup>9</sup>. Poszerzono jednak ich zakres podmiotowy, gdyż czyny, o których mowa w rozporządzeniu z 1927 r., dotyczyły każdego (we wcześniejszym akcie prawnym zakres ten ograniczony został do cudzoziemców). Na mocy przepisów znajdujących się w dekrete prezydenta z dnia 15 września 1948 r.<sup>10</sup> dokonano zmiany wysokości sankcji karnej za typ podstawowy przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy, podnosząc jej górną granicę z jednego roku pozbawienia wolności do lat trzech. Przepisy karne dekretu z dnia 23 marca 1956 r. o ochronie granic państwowych<sup>11</sup>, a ściślej art. 30 pkt 1, zwiększyły do lat pięciu karę za przekraczanie granicy państwowej bez pozwolenia. Jednak w przypadku czynu małej rangi sprawca podlegał karze aresztu do roku lub karze grzywny.

### **Nielegalne przekroczenie granicy w ustawach karnych**

Pierwszej penalizacji czynu nielegalnego przekroczenia granicy w Kodeksie karnym dokonano pod koniec lat sześćdziesiątych<sup>12</sup> na mocy przepisów wprowadzonej w 1969 r. ustawy karnej<sup>13</sup>. Nielegalne przekroczenie granicy w brzmieniu tożsamym jak w dekrete Rady Państwa zostało ujęte w art. 288 rozdziału XXXVI zatytułowanego „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”. Problematyka karalności czynu polegającego na nielegalnym przekroczeniu granicy została szerzej potraktowana w Kodeksie karnym z 1997 r.<sup>14</sup> Zmieniono także konstrukcję przepisu. W art. 264 § 1 został bowiem zachowany typ podstawowy tego przestępstwa, którego istotę stanowiło przekroczenie granicy RP wbrew przepisom, czyli w miejscu do tego nieprzeznaczonym lub bez odpowiednich dokumentów uprawniających do wjazdu na terytorium RP czy wjazdu z niego. Na mocy § 2 wspomnianego artykułu wprowadzono typ kwalifikowany polegający na przekroczeniu granicy z użyciem przemocy, groźby, podstępem albo we współdziałaniu z innymi osobami. Przykład takiego działania stanowi sytuacja, w wyniku której dochodzi do przekroczenia granicy w miejscu do tego wyznaczonym, ale w ukryciu – np. w samochodzie ciężarowym wśród ładunków, bez wymaganych dokumentów i bez ich okazania uprawnionym na podstawie ustaw służbom, lub przekroczenia jej na podstawie sfałszowanych dokumentów, posłużenia się danymi i dokumentami innej osoby i wprowadzenia funkcjonariuszy w błąd co do tożsamości osoby przekraczającej granicę. Wówczas będzie

<sup>9</sup> Dz. U. z 1927 r., nr 117, poz. 996.

<sup>10</sup> Dekret z dnia 15 września 1948 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa, Dz. U. z 1948 r., nr 47, poz. 348.

<sup>11</sup> Dz. U. z 1956 r., nr 9, poz. 51.

<sup>12</sup> M. Jachimowicz, op. cit., s. 50.

<sup>13</sup> Ustawa z dnia 19 kwietnia – Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r., nr 13, poz. 94 ze zm.

<sup>14</sup> Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.

to przekroczenie granicy z użyciem podstęp<sup>15</sup>. Za taki czyn przewidziana została kara pozbawienia wolności do lat trzech. Ustawodawca poddaje penalizacji nie tylko czyn nielegalnego przekroczenia granicy, lecz także organizowanie jej przekraczania, czego wyraz stanowi § 3 art. 264. Za jego dokonanie przewidziano sankcję karną w postaci pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do lat ośmiu. Przestępstwo to zostaje zatem popełnione przez podjęcie czynności, których celem jest stworzenie warunków do nielegalnego przekroczenia granicy. Pojęcie organizowania innym osobom przekraczania wbrew przepisom granicy Rzeczypospolitej Polskiej jest bardzo szerokie i także – podobnie jak w przypadku czynu skatalogowanego w § 2 art. 264 k.k. – może mieć ścisły związek z przygotowaniem fałszywych dokumentów<sup>16</sup>.

Autorzy komentarzy do art. 264 podkreślali, że zakres penalizacji ww. czynów dostosowany został do ówczesnych potrzeb, które wynikały zarówno z tego, że Polska stała się w znaczącym stopniu krajem nie tylko docelowym, lecz także tranzytowym dla cudzoziemców próbujących dostać się nielegalnie do państw Unii Europejskiej, jak i z faktu, że znacznie częściej niż kiedyś zaczęto odnotowywać przypadki tzw. siłowego przekroczenia granicy. Dodatkowym argumentem przemawiającym za wprowadzeniem analizowanego artykułu do przepisów ustawy karnej stały się przypadki nielegalnego przekraczania granicy przez osoby poszukiwane przez organy ścigania<sup>17</sup>. Co się zaś tyczy *stricte* wspomnianego wcześniej § 3 analizowanego artykułu ustawy karnej, stwierdzić można, że został wprowadzony w celu umożliwienia skuteczniejszej walki z coraz częstszymi zdarzeniami tego typu. Jak zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z 6 czerwca 2003 r., „organizowanie przekraczania wcale nie musi łączyć się z nielegalnym pokonywaniem przez sprawcę granicy państwowej. Często polega jedynie na przykład na organizowaniu środków transportu, pobieraniu opłaty od kandydatów do nielegalnego przedostania się na terytorium Polski, przechowywaniu osób przemyconych do Polski lub z Polski czy załatwieniu im odpowiednich dokumentów”<sup>18</sup>. W 2004 r. wprowadzono nowy art. 264a Kodeksu karnego, zgodnie z którym karze podlega ta osoba, która w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej umożliwia lub ułatwia innej osobie pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wbrew przepisom<sup>19</sup>.

<sup>15</sup> M. Czeredys-Wójtowicz, M. Śliwiński, D. Gałek, *Odpowiedzialność karna za nielegalne przekroczenie granicy państwowej*, „Iustitia” 2022, nr 1, s. 22.

<sup>16</sup> Zob. szerzej: ibidem.

<sup>17</sup> Z. Ćwiakalski, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117–277 k.k.*, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, art. 264, <https://sip.lex.pl> (dostęp 18.04.2022).

<sup>18</sup> M. Mozgawa, w: M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, art. 49(a), <https://sip.lex.pl> (dostęp 18.04.2022); Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2003 r., sygn. III KK n 349/01, <https://sip.lex.pl> (dostęp 05.08.2022).

<sup>19</sup> Przepis art. 264a k.k. wprowadzony na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2004 r., nr 93, poz. 889.

Zmiana legislacyjna wprowadzona ustawą z dnia 22 kwietnia 2005 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej i zmianie niektórych ustaw<sup>20</sup> dokonała kontrawencjonalizacji podstawowego typu nielegalnego przekroczenia granicy (określonego dotychczas w § 1 art. 264 k.k.), który to czyn z przestępstwa stał się wykroczeniem, stypizowanym od tej pory w art. 49a Kodeksu wykroczeń (k.w.)<sup>21</sup>. W wyniku wprowadzonych regulacji prawnych przestępstwem pozostały tylko postacie szczególnie przekroczenia granicy połączone z użyciem przemocy, groźby podstęp lub polegające na współdziałaniu z innymi osobami. Najłagodniejsza z form tego czynu, tj. zwykle przekroczenie granicy, stała się, jak już wyżej wspomniano, wykroczeniem, za które przewidziano karę grzywny. Przekształcenie typu podstawowego przestępstwa w wykroczenie stanowiło m.in. reakcję na coraz liczniejsze przypadki przekroczeń granicy stanowiących zachowania formalnie tylko naruszające polską granicę państwową (uchodzący z krajów azjatyckich tą drogą często chcą się dostać do bogatszych państw Europy Zachodniej)<sup>22</sup>. Wykroczenie z art. 49a ma charakter formalny, czyli nie wymaga skutku, i powszechny, może je więc popełnić zarówno każdy obywatel polski, cudzoziemiec, jak i bezpaństwowiec, jeżeli tylko spełnia warunki dotyczące odpowiedzialności za wykroczenie. Wykroczenie to można popełnić przez działanie lub zaniechanie o charakterze umyślnym lub nieumyślnym<sup>23</sup>. Z perspektywy poruszanej w niniejszym artykule problematyki istotne wydaje się zdanie Sądu Najwyższego przedstawione w wyroku z dnia 26 lipca 2001 r., zgodnie z którym moment przekroczenia granicy państwowej stanowi ukończenie przez funkcjonariusza polskiej Straży Granicznej czynności polegającej na sprawdzeniu ważności i autentyczności dokumentów uprawniających do przekroczenia polskiej granicy państwowej przy równoczesnym ustaleniu tożsamości osoby legitymującej się tymi dokumentami. Zachowania wcześniejsze mogą stanowić usiłowanie przekroczenia granicy<sup>24</sup>.

Stosownie do art. 49a § 2 k.w. usiłowanie nielegalnego przekraczania granicy i pomocnictwo w tym czynie są karalne. Autorzy komentarzy do analizowanego artykułu zwracają uwagę na istotny problem, który może pojawić się w przypadku praktycznego zastosowania art. 49a § 2. Chodzi w tym miejscu o wątpliwości co do kwalifikacji zachowania sprawcy bądź jako pomocnictwa w wykroczeniu z art. 49a,

<sup>20</sup> Dz. U. z 2005 r., nr 90, poz. 757. Przepisy te weszły w życie z dniem 24 sierpnia 2005 r.

<sup>21</sup> Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 1049 ze zm.; W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, op. cit., s. 195; K. Banasik, *Penalizacja bezprawnego przekroczenia granicy państwowej*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017, nr 1(20), s. 5.

<sup>22</sup> T. Bojarski, w: A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, T. Bojarski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 49(a), <https://sip.lex.pl> (dostęp 18.04.2022); zob. szerzej: M. Trybus, *Nielegalne przekroczenie granicy – aspekty prawnokarne*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 46, s. 439–451.

<sup>23</sup> W. Jankowski, w: T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, art. 49(a), <https://sip.lex.pl> (dostęp 18.04.2022).

<sup>24</sup> Wyrok SN z 26.07.2001 r., V KKN 81/99, LEX nr 51670, <https://sip.lex.pl> (dostęp 05.08.2022).

bądź poważnego przestępstwa, jakim jest czyn z art. 264 § 3 k.k. (organizowanie innym osobom przekraczania wbrew przepisom granicy Rzeczypospolitej Polskiej)<sup>25</sup>. Jak wskazuje teoria i praktyka, czyn określony w art. 49a może pozostawać w zbiegu z art. 270 k.k., gdy sprawca posłużył się fałszywym dokumentem<sup>26</sup>. Emil Walenty Pływaczewski podkreśla również, że dekryminalizacja nielegalnego przekroczenia granicy spowodowała, iż zachowanie polegające na przedstawieniu do odprawy granicznej paszportu zawierającego przerobione stemple kontroli granicznej kwalifikowane jest jedynie na podstawie przepisu art 270 § 1 k.k. jako zachowanie polegające na posłużeniu się przerobionym dokumentem. Tylko w kilku przypadkach czynu tego typu zakwalifikowano również na podstawie przepisów art. 49a § 1 lub 2 k.w. Jak zauważa autor powyższego poglądu, takie postępowanie nie jest właściwe, gdyż w większości przypadków sprawca nie posiada uprawnienia pozwalającego mu na legalne przekroczenie granicy. Uprawnienie to wygasa z momentem utraty ważności wizy, co oznacza, że w momencie przedstawienia do kontroli paszportu z nieważną pieczęcią następuje przynajmniej usiłowanie nielegalnego przekraczania granicy<sup>27</sup>.

Problematyka dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy państwowej została także podkreślona w ustawie z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej<sup>28</sup>. Art. 14 tej ustawy, określający zasady legalnego przekraczania granicy, w ust. 1 stanowi, że przekraczanie granicy państwowej jest dozwolone na podstawie dokumentów uprawniających do jej przekroczenia. Zgodnie z treścią art. 14 ust. 2 ustawy, dokumenty uprawniające do przekroczenia granicy państwowej określają odrębne przepisy, w tym umowy międzynarodowe, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, lub przepisy prawa Unii Europejskiej.

Reasumując omawianą kwestię, można stwierdzić, że w myśl obowiązujących przepisów prawa tzw. zwykle nielegalne przekroczenie granicy Rzeczypospolitej Polskiej począwszy od 24 sierpnia 2005 r. stanowi wykroczenie przewidziane w art. 49a k.w. i podlega karze grzywny. Jak już wcześniej podkreślono, taka zmiana przepisów jest m.in. następstwem tego, że w latach poprzedzających wprowadzoną zmianę przyczyny nielegalnego przekraczania granic zmieniły swój charakter i coraz rzadziej miały wymiar polityczny, a częściej łączyły się z dążeniem emigrantów z ubogich

<sup>25</sup> Ibidem. Takie brzmienie art. 49a § 2 k.w. stanowi wynik zmiany wprowadzonej przez ustawę z 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 82, poz. 558). Przedtem karalne było tylko rzeczywiste przekroczenie granicy, natomiast usiłowanie przekroczenia granicy – nie. Po wejściu w życie wspomnianej zmiany usiłowanie przekroczenia granicy również stało się karalne, T. Bojarski, op. cit.; W. Jankowski, op. cit.

<sup>26</sup> T. Bojarski, op. cit.

<sup>27</sup> E.W. Pływaczewski, *Bezpieczeństwo obywateli – prawa człowieka – zrównoważony rozwój: polskie kierunki interdyscyplinarnych badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli oraz w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu*, Temida 2, Białystok 2017, s. 422.

<sup>28</sup> Tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 295; zob. też rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 13 sierpnia 2008 r. w sprawie sposobu ustalania zasięgu terytorialnych przejść granicznych, Dz. U. nr 147, poz. 938.

krajów do znalezienia sobie godniejszych warunków życia. Jedynie w celach porównawczych warto zaznaczyć, że w ustawodawstwach państw Unii Europejskiej sąsiadujących z Polską – w Niemczech, Czechach i Słowacji – czyny takie uznawane są także za wykroczenie<sup>29</sup>. Obecnie § 2 art. 264 k.k. znajduje zastosowanie w przypadku, gdy do przekroczenia granicy wbrew przepisom dochodzi przy użyciu przemocy, groźby, podstępów lub we współdziałaniu z innymi osobami. Natomiast w § 3 analizowanego artykułu ustawodawca przewidział odpowiedzialność za organizowanie innym osobom nielegalnego przekroczenia granicy. W kontekście powyższego zauważyć należy, że w ostatnich latach zauważalne stały się gwałtowne zmiany zagrożeń w zakresie bezpieczeństwa obywateli, społeczeństwa, państwa. Wyraźne interakcje zachodzą w szczególności w relacjach między bezpieczeństwem obywateli i państwa a określonymi rodzajami przestępczości, do których m.in. można zaliczyć: przestępczość zorganizowaną, terroryzm, przestępczość gospodarczą i pospolitą<sup>30</sup>. W sposób szczególny dotyczy to przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów. Dokumenty bowiem bardzo często służą zarówno jako przedmiot, jak i narzędzie w dokonywaniu wielu przestępstw zagrażających w istotny sposób porządkowi prawnemu, bezpieczeństwu obywateli i państwa<sup>31</sup>. Uwzględniając zakres analizowanych regulacji, wskazać warto, że przeciwdziałanie czynom polegającym na przekraczaniu granic Rzeczypospolitej Polskiej wbrew przepisom prawa ma istotny wpływ nie tylko na poziom bezpieczeństwa krajowego i porządku publicznego w Polsce, lecz w związku z faktem, że granica RP stanowi granicę zewnętrzną Unii Europejskiej/strefy Schengen, determinuje ono także bezpieczeństwo wspólnotowe.

### **Falszerstwo dokumentów w kontekście nielegalnego przekraczania granic – aspekty empiryczne**

W Polsce podmiotem odpowiedzialnym za ochronę granicy państwowej jest Straż Graniczna, której zadania i uprawnienia zostały określone w ustawie z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej. Oprócz wspomnianego już obowiązku ochrony granicy państwowej formacja ta odpowiedzialna jest także za kontrolę ruchu granicznego oraz zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej imigracji, rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, w zakresie właściwości Straży Granicznej, a w szczególności przestępstw i wykroczeń dotyczących zgodności przekraczania granicy państwowej z przepisami oraz przestępstw określonych w art. 270–276 Kodeksu karnego, dotyczących

<sup>29</sup> Zob. szerzej: Z. Ćwiąkalski, op. cit.

<sup>30</sup> J. Murasicki, *Relacje między wybranymi kategoriami przestępczości a bezpieczeństwem obywateli*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2014, nr 12(03), s. 49; S. Pikulski, *Wybrane zagadnienia z problematyki badań dokumentów w świetle praktyki laboratoriów kryminalistycznych Policji*, w: J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), *Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2001, s. 120–121.

<sup>31</sup> M. God, *Ustawa o dokumentach wciąż oczekiwana*, „Człowiek i Dokumenty” 2018, nr 50, s. 10–11.



wiarygodności dokumentów uprawniających do przekraczania granicy państwowej, dokumentów uprawniających do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub dokumentów wymaganych do ich wydania<sup>32</sup>.

Uwzględniając analizowane wcześniej regulacje prawne zawarte w Kodeksie karnym i Kodeksie wykroczeń, podkreślić należy, że proceder nielegalnego przekraczania granic odbywa się głównie z udziałem zorganizowanych grup przestępczych. Ich członkowie organizują transport na wszystkich etapach podróży, tymczasowe schronienie w państwach tranzytowych, a także niejednokrotnie podrobione lub przerobione dokumenty. Jedynie nieliczni migranci podejmują próbę indywidualnego i samodzielnego dotarcia do kraju docelowego. Nielegalna migracja stała się jednym ze znaczących źródeł dochodu zorganizowanych grup przestępczych, a uzyskiwane z niej środki służą do prowadzenia przestępczej działalności w innych dziedzinach. Zorganizowane grupy przestępcze są kreatywne i szybko dostosowują się do nowych sytuacji, tym samym nie istnieje jeden, typowy *modus operandi* w tej dziedzinie. Ponadto nadużywanie procedur umożliwiających pobyt na terytorium RP stwarza pozory legalności proceduru<sup>33</sup>.

W ostatnich latach Polska traktowana była przede wszystkim jako kraj tranzytowy na szlaku migracyjnym do innych państw Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej, jak również kraj docelowej migracji. Główne zidentyfikowane szlaki przetrzutu nielegalnych migrantów drogą lądową to:

- tzw. szlak nadbałtycki przebiegający przez: Rosję – Estonię – Łotwę – Litwę – Polskę – pozostałe kraje Europy Zachodniej;
- Rosja – Ukraina/Białoruś – Polska – Niemcy – pozostałe kraje Europy Zachodniej;

---

<sup>32</sup> Ustawa z dnia 12 października 1990 r. Straży Granicznej, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1061, ze zm., zob. także: Z. Rau, *Straż Graniczna*, w: Z. Rau (red.), *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze, Kraków 2002, <https://sip.lex.pl> (dostęp 20.04.2022); E. Zatyka, *Charakterystyka próby badawczej w drugim etapie badań*, w: E.M. Guzik-Makaruk (red.), *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011, <https://sip.lex.pl> (dostęp 09.08.2022).

<sup>33</sup> *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa s. 97; zob. także: M. Kobylas, *Wykorzystanie analizy kryminalnej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2006, t. X, s. 125–142; M. Michalski, P. Łabuz, *Karnoprawna interpretacja „zakładania” zorganizowanej grupy przestępczej i „kierowania” nią*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2015, t. XIX, s. 159–168; P. Chlebowicz, *Kryminologia i prawa człowieka wobec migracji w XXI wieku*, w: W. Pływaczewski, M. Ilnicki (red.), *Ochrona praw człowieka w polityce migracyjnej Polski i Unii Europejskiej*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2016, s. 10–19; K. Bajda, *Criminological and forensic aspects of selected areas of organized crime in Poland*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, t. 30(4), s. 33–47, DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2021.30.4.33-47>.

– tzw. szlak bałkański obejmujący takie państwa jak: Syria i Irak – Turcja – Grecja – Macedonia – Serbia – Chorwacja – Węgry – Austria – Słowacja – Czechy – Polska i dalej do Niemiec, Szwecji lub Finlandii<sup>34</sup>.

Dodatkowo na szeroką skalę i ze zmiennym natężeniem wykorzystywane są szlaki lotnicze z różnymi konfiguracjami połączeń. Cudzoziemcy przylatujący do Polski lub innego kraju należącego do układu Schengen usiłują przekroczyć granicę na podstawie wyłudzonych polskich wiz, sfałszowanych dokumentów (polskich i unijnych), jak również na podstawie dokumentów należących do innych osób. Nielegalną migrację identyfikowaną przez Straż Graniczną można podzielić na *stricte* nielegalną oraz quasi-legalną. *Stricte* nielegalna to np.: korzystanie z tzw. zielonej granicy; przekraczanie granicy państwowej RP na podstawie przerobionych bądź podrobionych dokumentów do tego uprawniających; przerabianie stempli kontroli granicznej w celu potwierdzenia „legalności” okresów pobytu na terytorium UE oraz uzyskania kolejnej wizy; wykorzystywanie metody „na podobieństwo”, tzw. *look a like*<sup>35</sup>, z wykorzystaniem dokumentów (w szczególności polskich) należących do innych osób. Natomiast migracja quasi-legalna polega na: nadużywaniu możliwości wjazdu na teren RP pod pretekstem podejmowania nauki, pracy, w celach turystycznych, biznesowych, kulturalnych, przez wykorzystywanie w tym celu fałszywych lub poświadczających nieprawdę dokumentów uprawniających do otrzymania stosownej wizy; nadużywaniu procedury nadania statusu uchodźcy w RP; fikcyjnych związkach małżeńskich cudzoziemców z obywatelami RP<sup>36</sup>.

Niepokojący jest fakt, że charakter przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów podróży ulega szybkim zmianom. Problematyka ta jest nierzadko podnoszona przez przedstawicieli Unii Europejskiej<sup>37</sup>. Tym samym podkreśla się konieczność zwiększenia wysiłków na rzecz poprawy bezpieczeństwa dokumentów podróży wydawanych obywatelom UE oraz państw trzecich, bezpieczeństwo dokumentów podróży traktowane jest bowiem jako ważny czynnik mający znaczenie dla lepszej ochrony granic i zarządzania migracjami oraz torowania drogi ku rzeczywistej i skutecznej unii bezpieczeństwa<sup>38</sup>. Na potrzebę poprawy systemu bezpieczeństwa dokumentów od wielu lat wskazują także eksperci i specjaliści zrzeszeni w Polskim Towarzystwie Kryminalistycznym, zgłaszając liczne inicjatywy i przedsięwzięcia

<sup>34</sup> *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce...*, op. cit., s. 97; zob. także: T. Góra, *Przestępstwa cudzoziemców*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2021, t. XXV, s. 34–35.

<sup>35</sup> K. Laskowska, M. Perkowska, *Przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy w ujęciu empirycznym*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2020, nr 43, s. 13. DOI: 10.32041/pwd.4301.

<sup>36</sup> *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce...*, op. cit., s. 98.

<sup>37</sup> Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, *Plan działania...*, op. cit.

<sup>38</sup> Komunikat Komisji pt. *Realizacja Europejskiej agendy bezpieczeństwa w celu zwalczania terroryzmu i utorowania drogi ku rzeczywistej i skutecznej unii bezpieczeństwa* (COM2016 230 final, 20.4.2016).

zmierzające do ustawowego unormowania problematyki dokumentów publicznych oraz ochrony ich wiarygodności<sup>39</sup>.

Wskazana powyżej konieczność wzmocnienia działań na rzecz wiarygodności dokumentów, a tym samym podjęcia działań mających na celu zapobieganie fałszerstwom dokumentów, w tym dokumentów podróży, znajduje potwierdzenie w statystykach Komendy Głównej Straży Granicznej przedstawiających ujawnione przypadki przekroczenia lub usiłowania przekroczenia granic RP wbrew przepisom prawa, wraz z tymi sytuacjami, w których do nielegalnego przekroczenia granicy wykorzystano sfałszowane dokumenty. Analizie poddano statystyki Straży Granicznej dotyczące okresu od 2016 r. do I półrocza 2022 r. Uwzględniając zakres tematyczny niniejszego artykułu, szczególnym zainteresowaniem objęto następujące kwestie:

- liczbę osób zatrzymanych/ujawnionych w Polsce na granicach zewnętrznych i wewnętrznych UE w związku z przekroczeniem lub usiłowaniem przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom prawa (tab. 1),
- liczbę przypadków ujawnionych fałszerstw dokumentów (tab. 1),
- rodzaj i liczbę sfałszowanych dokumentów,
- liczbę fałszerstw dokumentów ze wskazaniem na obywatelstwo posługującej się nimi osoby.

W pierwszym roku analizowanego okresu Straż Graniczna ujawniła łącznie 7566 przypadków przekroczeń lub usiłowań przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa. W konsekwencji dokonanych zatrzymań ujawniono 2984 przypadki fałszerstw dokumentów, z czego zdecydowaną większość stanowiły wizy – 2200, następnie: stemple – 490, paszporty – 107, dowody osobiste – 78, dokumenty pobytowe – 52, dokumenty zakwalifikowane jako inne – 26 oraz karty MRG w liczbie 2. Największą liczbą sfałszowanych dokumentów legitymowali się obywatele Ukrainy – 2556, a w dalszej kolejności: Turcji – 84, Rosji – 59, Białorusi – 53 i Albanii – 23<sup>40</sup>.

W 2017 r. liczba zatrzymanych osób nieznacznie spadła, osiągając poziom 7285 przypadków. Łącznie funkcjonariusze Straży Granicznej ujawnili 2700 sfałszowanych dokumentów, z czego podobnie jak w poprzednim analizowanym roku największy zbiór stanowiły sfałszowane wizy – 2105, a w dalszej kolejności: stemple – 303, dowody osobiste – 121, paszporty – 84, dokumenty pobytowe – 77 oraz dokumenty

<sup>39</sup> Zob. szerzej: M. Goc, *O projekcie ustawy o dokumentach publicznych uwag kilka*, „Człowiek i Dokumenty” 2017, nr 44, s. 17; idem, *Ustawa o dokumentach publicznych potrzebna od zaraz*, „Człowiek i Dokumenty” 2016, nr 41, s. 11; M. Goc, T. Tomaszewski, *Nowe kierunki badań dokumentów w projektach rozwojowych Uniwersytetu Warszawskiego i Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2014, t. XVIII, s. 25–38; D. Semków, *The scope of legal protection of documents and the security system of public documents in the Polish legal regulations*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, t. 30, nr 5, s. 514–515. DOI: 10.17951/sil.2021.30.5.501-521.

<sup>40</sup> „Biuletyn Statystyczny Straży Granicznej za 2016 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2017, s. 11, 19–20, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022). W celu wyjaśnienia podkreślić należy, że w jednym dokumencie mogło znajdować się kilka fałszywych odcisków stempeli. Sytuacja ta dotyczy wszystkich analizowanych lat.

oznaczone jako inne w liczbie 10. Uwzględniając obywatelstwo osób posługujących się nieautentycznymi dokumentami, należy wskazać, że największą liczbą tego typu dokumentów posługiwali się obywatele Ukrainy – 2093, Rosji – 214, Białorusi – 47, Turcji – 35 i Wietnamu – 29<sup>41</sup>.

W 2018 r. funkcjonariusze Straży Granicznej zatrzymali za przekroczenie granicy wbrew przepisom prawa lub usiłowanie przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa łącznie 5524 osoby. Liczba przypadków ujawnionych fałszerstw dokumentów spadła do 1697, w tym 1222 wiz, 153 stempli, 134 dowodów osobistych, 86 paszportów, 68 dokumentów pobytowych i 34 dokumentów innych. Podczas przekraczania granicy sfałszowanymi dokumentami najczęściej legitymowali się przedstawiciele Ukrainy – 1138 przypadków, Rosji – 145, Białorusi – 52, Syrii – 47 i Iranu – 40<sup>42</sup>.

W kolejnym roku analizowanego okresu liczba zatrzymań osób nieznacznie spadła i osiągnęła poziom 5188 przypadków, z czego odnotowano 1200 przypadków posługiwania się fałszywymi dokumentami. W 2019 r. utrzymał się występujący od wielu lat trend, zgodnie z którym największą liczbę sfałszowanych dokumentów stanowiły wizy – 802. W dalszej kolejności zidentyfikowano 102 sfałszowane dowody osobiste, 96 stempli, 91 paszportów, 61 dokumentów pobytowych i 48 innych dokumentów. Tradycyjnie już osoby pochodzące z Ukrainy najczęściej legitymowały się fałszywymi dokumentami – 826 przypadków, dalej plasują się Białorusini – 39, Gruzini – również 39, Rosjanie – 34 i Turcy – 34<sup>43</sup>.

W 2020 r. funkcjonariusze Straży Granicznej ujawnili 4156 przypadków przekroczenia lub usiłowania przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom ustawy, w tym 1863 przypadki posługiwania się fałszywymi dokumentami uprawniającymi do przekroczenia granicy/pobytu na terytorium RP. Wśród nich: 1284 dokumenty o statusie „inne”, 348 wiz, 36 stempli, 70 dokumentów pobytowych, 65 dowodów osobistych oraz 60 paszportów. Największą liczbą sfałszowanych dokumentów legitymowali się obywatele Ukrainy – 1423, Mołdawii – 139, Gruzji – 70, Rosji – 61 i Białorusi – 32<sup>44</sup>.

Już rok później – w 2021 r. – zatrzymano rekordową w analizowanym okresie liczbę osób przekraczających lub usiłujących przekroczyć granicę wbrew regulacjom prawnym. Ujawniono wówczas 10 458 tego typu sytuacji, w tym 4460 przypadków fałszerstw dokumentów: 1284 dokumenty zakwalifikowane jako „inne”, 459 sfałszowanych wiz, 233 dowody osobiste, 63 stemple, 100 dokumentów pobytowych,

<sup>41</sup> „Biuletyn Statystyczny Straży Granicznej za 2017 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2018, s. 11, 19–20, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).

<sup>42</sup> „Informacja Statystyczna za 2018 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2019, s. 12, 19–20, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).

<sup>43</sup> „Informacja Statystyczna za 2019 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2020, s. 11, 19–20.

<sup>44</sup> „Informacja Statystyczna za 2020 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2021, s. 11, 19–20.

77 paszportów, 2 karty MRG<sup>45</sup>. Najczęściej sfalszowanymi dokumentami posługiwali się obywatele Ukrainy – 3325, Mołdawii – 351, Gruzji – 259, Syrii – 201 i Białorusi – 63<sup>46</sup>.

W pierwszym półroczu 2022 r. zidentyfikowano 2616 przypadków zatrzymań za przekroczenie granicy lub usiłowanie jej przekroczenia wbrew przepisom prawa, w tym 914 przypadków legitymowania się fałszywymi dokumentami. Zgodnie z najnowszymi danymi, wśród nich ujawniono: 662 dokumenty, którym nadano status „inne”, 72 paszporty, 62 fałszywe wize, 35 stempli, 59 dowodów osobistych oraz 32 dokumenty pobytowe. Uwzględniając obywatelstwa osób posługujących się tymi dokumentami, należy w prawidłowej kolejności wymienić przedstawicieli: Ukrainy – 648 przypadków, Gruzji – 86, Syrii – 38, Albanii – 18 i Rosji – 17<sup>47</sup>.

**Tab. 1. Liczba osób zatrzymanych/ujawnionych przez Straż Graniczną za przekroczenie lub usiłowanie przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa oraz liczba przypadków posługiwania się fałszywymi dokumentami w procedurze nielegalnego przekraczania granic RP w latach 2016–2022**

Rok	Zatrzymani/ujawnieni przez Straż Graniczną za przekroczenie lub usiłowanie przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom prawa	Falszerstwa dokumentów ujawnione przez Straż Graniczną
2016	7566	2984
2017	7285	2700
2018	5524	1697
2019	5188	1200
2020	4156	1863
2021	10 458	4460
I półrocze 2022	2616	914
<b>Łącznie</b>	<b>42 793</b>	<b>15 818</b>

*Źródło:* opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Straży Granicznej.

<sup>45</sup> Karta MRG, zezwolenie uprawniające na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego. „**Mały ruch graniczny** to regularne przekraczanie wspólnej granicy Państw Umawiających się Stron przez mieszkańców strefy przygranicznej Państwa Umawiającej się Strony w celu przebywania w strefie przygranicznej Państwa drugiej umawiającej się Strony ze względów społecznych, kulturalnych lub rodzinnych oraz z uzasadnionych powodów ekonomicznych, które według przepisów wewnętrznych Państwa drugiej Umawiającej się Strony nie są uznawane za działalność zarobkową, przez okres nieprzekraczający limitów czasu ustanowionych w Umowie” (*Mały Ruch Graniczny – informacje ogólne*, <https://www.gov.pl>, <http://isp.policja.pl>, dostęp 05.09.2022).

<sup>46</sup> „Informacja Statystyczna za 2021 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2022, s. 11, 19–20, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).

<sup>47</sup> Informacja statystyczna za I półrocze 2022 roku, s. 19, <https://www.strazgraniczna.pl> (dostęp 12.09.2022).

Analiza przedstawionych danych statystycznych pozwala stwierdzić, że rokrocznie dochodzi do wielu przekroczeń lub usiłowania przekroczeń granic RP wbrew przepisom prawa. Pomimo utrzymującej się w latach 2016–2020 tendencji spadkowej w tym zakresie i niższego nasilenia tego procederu (o ponad 3 tys.), w 2021 r. zanotowano największą w analizowanym okresie liczbę tego typu przypadków. Z ponad 10 tys. przypadków blisko 7 tys. dotyczyło incydentów na odcinku granicy z Ukrainą lub Białorusią. Powyższe pozwala stwierdzić, że w tym wypadku etiologii procederu nielegalnego przekraczania granicy należy dopatrywać się w sytuacji, która zaistniała na Białorusi w związku z wojną domową w Syrii, jak również w zastraszającym się pod koniec 2021 r. konflikcie rosyjsko-ukraińskiego.

Jak już wcześniej zaznaczono, narzędziem służącym nielegalnemu przekraczaniu granicy jest przestępstwo fałszerstwa dokumentów. Teza ta znajduje potwierdzenie w przedstawionych statystykach. Ujawnianie systematycznie na przełomie lat przypadki fałszywych dokumentów świadczą o permanentnym dokonywaniu tego przestępstwa, które otwiera drogę do innych działań o charakterze przestępnym. Należy także zaznaczyć, że łącznie od 2016 r. do I półrocza roku bieżącego roku funkcjonariusze Straży Granicznej ujawnili na granicach RP ok. 16 tys. sfalszowanych dokumentów; posługiwanie się nimi – a tym samym wprowadzenie ich do obrotu prawnego – rodzi skutek prawny w postaci nabycia wielu praw przez osobę nielegalnie korzystającą z takiego dokumentu.

### **Podsumowanie**

Obowiązujące obecnie polskie regulacje prawne przewidują odpowiedzialność za przekroczenie granicy wbrew przepisom prawa zarówno na podstawie art. 264 Kodeksu karnego, jak i art. 49a Kodeksu wykroczeń. Statystyki gromadzone przez Komendę Główną Straży Granicznej stanowią potwierdzenie tego, że rokrocznie dochodzi wielu prób przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa, a znaczącą liczbę stanowią te przypadki, w których do nielegalnego przekroczenia granicy wykorzystywane są sfalszowane dokumenty, w tym głównie wize, a także m.in. paszporty, dowody osobiste, dokumenty pobytowe.

Przy uwzględnieniu tezy, zgodnie z którą fałszerstwo dokumentów umożliwia dokonanie innych działań o charakterze przestępczym, a tym samym popełnienie wielu czynów istotnych z perspektywy bezpieczeństwa państwa i obywateli, można uznać, że fałszerstwo dokumentów stanowi także istotne zagrożenie w obszarze stabilności i nienaruszalności systemu prawnego państwa polskiego oraz szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. W procesie tym należy mieć też na uwadze, że po przystąpieniu Polski do strefy Schengen/Unii Europejskiej główny ciężar odpowiedzialności w zakresie kontroli granicznej oraz ochrony granicy państwowej spoczywa na wschodnim odcinku granicy państwowej, będącym jednocześnie zewnętrzną granicą wspomnianego obszaru. Tym samym należy podkreślić, że zgodnie ze statystykami zdecydowaną większość osób zatrzymanych za przekroczenie granicy lub usiłowanie jej przekroczenia wbrew przepisom prawa stanowili obywatele państw trzecich.

Problematyka nielegalnego przekraczania granic państwowych, które w przypadku granic RP stanowią także granice zewnętrzne Unii Europejskiej/strefy Schengen, oraz proceder fałszerstwa dokumentów, w tym dokumentów podróży, wykazuje zatem ścisły związek z fenomenem nielegalnej imigracji. Na etiologię tych zjawisk zaś wpływ wywiera wiele czynników, do których niewątpliwie należy zaliczyć konflikty zbrojne, w tym wojnę domową w Syrii czy zapoczątkowany w 2014 r. konflikt w Ukrainie, ze szczególnym uwzględnieniem jego aktualnej, trwającej od lutego 2022 r. fazy działań zbrojnych. W tym kontekście trzeba wskazać na rok 2021, który na przestrzeni całego analizowanego okresu był rokiem szczególnym. Funkcjonariusze Straży Granicznej odnotowali wówczas rekordową liczbę prób przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa oraz liczbę przypadków posługiwania się sfałszowanymi dokumentami.

## Bibliografia

### Literatura

- Bajda K., *Criminological and forensic aspects of selected areas of organized crime in Poland*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, t. 30(4), DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2021.30.4.33-47>.
- Banasik K., *Penalizacja bezprawnego przekroczenia granicy państwowej*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017, nr 1(20).
- Bojarski T., w: A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, T. Bojarski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 49(a). <https://sip.lex.pl> (dostęp 18.04.2022).
- Chlebowicz P., *Kryminologia i prawa człowieka wobec migracji w XXI wieku*, w: W. Pływachowski, M. Ilnicki (red.), *Ochrona praw człowieka w polityce migracyjnej Polski i Unii Europejskiej*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2016.
- Czeredys-Wójtowicz M., Śliwiński M., Gałek D., *Odpowiedzialność karna za nielegalne przekroczenie granicy państwowej*, „Iustitia” 2022, nr 1.
- Ćwiąkański Z., w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117–277 k.k.*, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, art. 264, <https://sip.lex.pl> (dostęp 18.04.2022).
- Goc M., *Badania autentyczności dokumentów jako przedmiot działalności szkoleniowej Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2008, t. XII.
- Goc M., *O projekcie ustawy o dokumentach publicznych uwagi kilka*, „Człowiek i Dokumenty” 2017, nr 44.
- Goc M., *Przestępczość przeciwko dokumentom wciąż groźna*, „Człowiek i Dokumenty” 2016, nr 43.
- Goc M., *Ustawa o dokumentach publicznych potrzebna od zaraz*, „Człowiek i Dokumenty” 2016, nr 41.
- Goc M., *Ustawa o dokumentach wciąż oczekiwana*, „Człowiek i Dokumenty” 2018, nr 50.
- Goc M., Semków D., *Public documents act and its role in preventing document forgery*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, nr 4, <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2020.29.4.85-99>.

- Goc M., Tomaszewski T., *Nowe kierunki badań dokumentów w projektach rozwojowych Uniwersytetu Warszawskiego i Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2014, t. XVIII.
- Góra T., *Przestępstwa cudzoziemców*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2021, t. XXV.
- Jachimowicz M., *Nowe zasady odpowiedzialności za nielegalne przekroczenie granicy RP*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 5.
- Jankowska-Prochot I., *Karnoprawne aspekty przestępstwa fałszerstwa intelektualnego*, „Journal of Modern Science” 2016, t. 28, nr 1.
- Jankowski W., w: T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, art. 49(a), <https://sip.lex.pl> (dostęp: 18.04.2022).
- Klaus W., Woźniakowska-Fajst D., *Przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy w ujęciu historycznym, teoretycznym i praktycznym*, „Archiwum Kryminologii” 2015, t. XXXVII, DOI: 10.7420/AK2015F.
- Kobylas M., *Wykorzystanie analizy kryminalnej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2006, t. X.
- Kołecki H., *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych nieniszczącymi wielospektralnymi technikami optycznymi za pomocą wideospektrokomparatora VSC-I*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2002.
- Kopczyński G., *Kryminalistyczne aspekty przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów w kodeksie karnym z 1997 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2000, nr 4.
- Laskowska K., Perkowska M., *Przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy w ujęciu empirycznym*, „Prawo w działaniu. Sprawy Karne” 2020, nr 43, DOI: 10.32041/pwd.4301.
- Materewicz G.J., Mozgawa M., Kozłowska-Kalisz P., Budyn-Kulik M., Kulik M., *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Michalski M., Łabuz P., *Karnoprawna interpretacja „zakładania” zorganizowanej grupy przestępczej i „kierowania” nią*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2015, t. XIX.
- Mozgawa M., w: M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, art. 49(a), <https://sip.lex.pl> (dostęp: 18.04.2022).
- Murasicki J., *Relacje między wybranymi kategoriami przestępczości a bezpieczeństwem obywateli*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2014, nr 12(03).
- Nastula N., *Falszerstwo dokumentów ze szczególnym uwzględnieniem przestępczości internetowej jako wyzwanie dla organów państwa*, „Polonia Journal” 2018, nr 8.
- Pikulski S., *Wybrane zagadnienia z problematyki badań dokumentów w świetle praktyki laboratoriów kryminalistycznych Policji*, w: J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), *Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2001.
- Piórkowska-Flieger J., *Falsz dokumentu w polskim prawie karnym*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004, <https://sip.lex.pl> (dostęp: 19.07.2021).
- Pływaczewski E.W., *Bezpieczeństwo obywateli – prawa człowieka – zrównoważony rozwój: polskie kierunki interdyscyplinarnych badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli oraz w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu*, Temida 2, Białyostok 2017.
- Rau Z., *Straż Graniczna*, w: Z. Rau (red.), *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze, Kraków 2002, <https://sip.lex.pl> (dostęp 07.08.2022).



- Semków D., *Falsz materialny dokumentu. Aspekty prawne i kryminalistyczne*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2019, nr 46.
- Semków D., *The scope of legal protection of documents and the security system of public documents in the Polish legal regulations*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, t. 30, nr 5. DOI: 10.17951/sil.2021.30.5.501-521.
- Tomaszewski T., *Możliwości badań identyfikacyjnych wykonawców paraf*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2001, t. IV.
- Tomaszewski T., *Nowa metoda badania podpisów*, w: Z. Kegel (red.), *Kryminalistyczna ekspertyza pismoznawcza a grafologia. Materiały z X Wrocławskiego Sympozjum Badań Pisma, Wrocław 19–21 czerwca 2002*, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Katedra Kryminalistyki, Wrocław 2003.
- Trybus M., *Nielegalne przekroczenie granicy – aspekty prawnokarne*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 46.
- Wróbel W., Sroka T., *Komentarz do art. 212–277d*, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017.
- Zatyka E., *Charakterystyka próby badawczej w drugim etapie badań*, w: E.M. Guzik-Makaruk (red.), *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011, <https://sip.lex.pl> (dostęp 11.09.2022).

### **Źródła prawa i orzecznictwo**

- Dekret z dnia 15 września 1948 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa, Dz. U. z 1948 r., nr 47, poz. 348.
- Dekret z dnia 23 marca 1956 r. o ochronie granic państwowych, Dz. U. z 1956 r., nr 9, poz. 51 ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 sierpnia 2008 r. w sprawie sposobu ustalania zasięgu terytorialnych przejść granicznych, Dz. U. nr 147, poz. 938.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach, Dz. U. z 1926 r., nr 83, poz. 465.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa, Dz. U. z 1927 r., nr 117, poz. 996.
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r., nr 13, poz. 94 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1049 ze zm.
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 295.
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1061, ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997, nr 89, poz. 555.
- Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2005 r., nr 90, poz. 757.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2003 r., sygn. III KKn 349/01.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2001 r., V KKn 81/99, LEX nr 51670.

### **Źródła internetowe**

- „Biuletyn Statystyczny Straży Granicznej za 2016 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2017, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- „Biuletyn Statystyczny Straży Granicznej za 2017 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2018, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- „Informacja Statystyczna za 2018 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2019, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- „Informacja Statystyczna za 2019 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2020, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- „Informacja Statystyczna za 2020 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2021, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- „Informacja Statystyczna za 2021 r.”, Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2022, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- „Informacja Statystyczna za I półrocze 2022 roku”, s. 11, 19, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html> (dostęp 12.09.2022).
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, *Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży*, Bruksela, dnia 21.3.2017 r. COM(2016) 790 final/2, s. 2, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/PL/COM-2016-790-F2-PL-MAIN-PART-1.PDF> (dostęp 20.10.2021).
- Komunikat Komisji pt. *Realizacja Europejskiej agendy bezpieczeństwa w celu zwalczania terroryzmu i utorowania drogi ku rzeczywistej i skutecznej unii bezpieczeństwa* (COM2016 230 final, 20.4.2016).
- Mały Ruch Graniczny – informacje ogólne*, <https://www.gov.pl> (dostęp 05.09.2022).
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, <https://archiwumbip.mswia.gov.pl/bip/raport-o-stanie-bezpiec/18405,Raport-o-stanie-bezpieczenstwa.html> (dostęp 08.09.2022).

### **Konflikt interesów**

Brak

### **Źródło finansowania**

Brak